

УДК 911(477)"364"

DOI 10.32999/ksu2413-7391/2023-18-1

Мальчикова Д.С.,
доктор географічних наук,
професор кафедри географії та екології
Херсонський державний університет
esgeogr@ksu.ks.ua
ORCID: 0000-0002-7197-8722

Пилипенко І.О.,
доктор географічних наук,
професор кафедри географії та екології
Херсонський державний університет
pilipenko@ksu.ks.ua
ORCID: 0000-0001-6640-1163

Сімченко С.В.,
асистент кафедри географії та екології
Херсонський державний університет
ssimchenko@ksu.ks.ua
ORCID: 0000-0003-4973-2301

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «УКРАЇНЬСЬКА ГЕОГРАФІЯ У ВИКЛИКАХ ВІЙНИ» ТА КРУГЛОГО СТОЛУ «КАТАСТРОФА КАХОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА: «ЗАТОПЛЕНІ» ЖИТТЯ, «НОВИЙ» ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ І ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ «ПІСЛЯЗАВТРА»»

Міжнародна науково-практична конференція «Українська географія у викликах війни» проводилася 8-9 червня 2023 року на базі факультету біології, географії та екології Херсонського державного університету. Початок повномасштабної російської агресії 24 лютого 2022 року стали шоковими для розвитку та поступу науки в Україні. Науковці та наука в цілому зазнали суттєвих трансформацій, причому не лише загальний стан справ, а й пріоритети наукових досліджень, проєктів, співпраці географів України в умовах війни.

Мета проведення конференції полягала в обговоренні, аналізі проблем, пошуку шляхів їх вирішення в умовах війни в Україні. Взаємодопомога між українцями та світова підтримка України у важкі часи війни позначилася на організації конференції, яку було проведено у широкому партнерському колі за участі співorganizаторів, таких як: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Одеський національний університет імені Іллі Мечникова, Інститут географії НАН України, Херсонський відділ українського географічного товариства, Товариство дослідників України, Щецинський університет (Польща), Університет Кент (Велика Британія), Університет Осло (Норвегія) та Цюрихський університет (Швейцарія).

Тематика конференції не лише чітко відображає сучасний стан справ в науковому просторі України, а й отримала відгук в світовій науковій спільноті. Повномасштабна агресія росії проти України призвела до суттєвого переосмислення, шокової трансформації свідомості багатьох людей, зокрема й науковців. Під час пленарного засідання і впродовж двох днів роботи конференції обговорювалися питання за такими напрямками:

1. Географія конфліктів та географія війни.
2. Географи у війні: персональні рефлексії й трансформація світогляду.

3. Зміни змісту і завдань географічної науки в умовах війни й у повоєнний час.

4. Географічні знання й географічна освіта: роль у формуванні соціальної відповідальності й просторового громадянства.

5. Завдання й перспективи міжнародної співпраці географів.

Всього в рамках конференції працювало близько 100 учасників з 25 закладів вищої освіти і наукових установ України та 5 університетів Європи. Окрім науковців та освітян, активну участь брали також представники адміністрації Херсонського державного університету, представники Херсонської обласної та міської військових адміністрацій, волонтери, представники громадських організацій.

Проведення конференції не обмежилось запланованими пленарним та секційним засіданнями, адже ранок 6 червня 2023 року шокував весь цивілізований світ. Країна-терорист підірвала Каховську ГЕС. Тому в короткі строки було прийнято рішення про організацію дискусійної платформи, а саме Круглого столу, в зв'язку із цими катастрофічними подіями. Такий мозковий штурм став фаховою платформою для обговорення короткотривалих та довготривалих наслідків катастрофи, спричиненої підривом дамби. Катастрофа, яка сталася в ніч з 5 на 6 червня 2023 року, призвела до невивірених наслідків у природничій, соціально-економічній сферах не тільки значного за площею регіону України, а й призведе в подальшому до непоправних, невідворотних змін глобального масштабу. Саме тому організаційним та науковим комітетом конференції в максимально стислі строки було прийнято рішення щодо організації відкритої платформи для науковців, представників управлінського сектору, представників громадськості задля оперативного реагування на проблему.

В ході дискурсу доповідачі зазначили, що масштаби катастрофи є глобальними, це є найбільшою екологічною, економічною і суспільно-гуманітарною катастрофою на теренах України з часів аварії на ЧАЕС. Окрім цього, було одноставно зазначено, що дії, які проводить країна-агресор впродовж тривалого часу з моменту початку повномасштабної агресії 24 лютого 2022 року, є тотальним проявом геноциду та екоциду, зокрема Ірина Гукалова

(Інститут географії НАН України) зазначила, що «...результатом катастрофи на Каховській ГЕС став масштабний рураліцид – під яким розуміється спрямований напад на сільську місцевість Півдня України, який залишається без зрошувального землеробства, з яким пов'язаний спосіб життя і зайнятість мільйонів селян і до якого прив'язана водна, транспортна та інша інфраструктура...».

Акцентували увагу на одномоментній втраті найбільшої прісної водойми на території України, у вододефіцитному регіону, що призведе до геологічних перетворень, зміни мікроклімату та водного режиму, знищення ґрунтового покриву, видового складу флори і фауни на значних площах, забруднення Дніпра і Чорного моря особливо небезпечними речовинами. В глобальному прояві також можливе значне опріснення Чорного моря, що призведе до зміни характеру водообміну в межах внутрішнього моря Атлантики, яке є не тільки «кухнею погоди» в східній Європі, а й потужним міждержавним транспортним хабом, береги якого є рекреаційною зоною вздовж всієї протяжності.

За час існування Каховського водосховища утворилася система гідрологічних взаємозв'язків, тому, зміни природничої складової призведуть до перебудови гідрогеологічного басейну, який трансформувалася та функціонував у гідродинамічних зв'язках з поверхневими водами, що в подальшому вплине на міграцію техногенних забруднювачів з підземними водами.

Окрім втрат в природничій сфері, катастрофа спричинить значні втрати в економіці України. Значно знижується продуктивність в АПК, промисловості, зокрема у виробництві, яке потребує значної кількості води. Ці всі фактори безумовно вплинуть на демографічну ситуацію в регіоні.

Транспортна інфраструктура зазнає потужних втрат внаслідок підриву дамби Каховської ГЕС, зокрема знищено річкове судноплавство, залізничну колію та автотранспортний шлях через дамбу, що фактично призводить до ускладненого транспортного сполучення в регіоні. Фактично від Запоріжжя до гирла Дніпра втрачені всі комунікації між правим та лівим берегом.

В ході обговорення було прийнято ряд пропозицій щодо проведення моніторингу

за шляхом проведення польових досліджень локальних і дослідження динаміки просторово-часових змін шляхом застосування ДЗЗ та ГІС, моделювання подальшої трансформації регіону як природничої, так і соціально-економічної та інфраструктурної, визначення чіткого порядку дій щодо відновлення регіону. Зокрема, було зазначено, що для подальшого ефективного відновлення регіону слід визначити доцільність відбудови дамби та відновлення ГЕС. Обговорювались можливі варіанти вирішення проблем водопостачання в регіоні без відновлення енергетичного вузла.

Відзначили, що особливої гостроти набуває постійний моніторинг санітарно-епідеміологічної ситуації та радіаційної небезпеки, адже із обмілінням Каховського водосховища існує ризик катастрофи на Запорізькій АЕС, функціонування ставка-охолоджувача якої пов'язане з рівнем води у водосховищі.

Наріжним каменем для прийняття будь-яких рішень є безпекова ситуація в регіоні. Саме від неї будуть залежати подальші кроки з відновлення чи переформатування водосховища, рекультивациі земель, переорієнтування та відновлення у сфері АПК, промисловості тощо.

Логічним продовженням конференції стало проведення секційних засідань за напрямками, де було представлено низку доповідей з питань географії конфліктів та географії війни, географів у війні та їхніх персональних рефлексій,

трансформації світогляду, зміни змісту і завдань географічної науки в умовах війни й у повоєнний час, географічних знань й географічної освіти, зокрема визначення їхньої ролі у формуванні соціальної відповідальності й просторового громадянства, завдання й перспективи міжнародної співпраці географів.

Серед доповідачів були як досвідчені науковці, доктори та кандидати наук, так і майбутні географічної науки – аспіранти та здобувачі спеціальностей природничої галузі. Висвітлення та обговорення проблем, пошуки шляхів їх вирішення, дискусії та обмін досвідом, факти та результати досліджень, представлених доповідачами, об'єднано в збірник наукових праць за матеріалами конференції.

За результатами роботи конференції підготовлено збірку тез доповідей¹, яка розміщена в Інституціональному репозиторії Херсонського державного університету. З відеозаписом роботи конференції та круглого столу можна ознайомитися на YouTube-каналі факультету біології, географії та екології Херсонського державного університету за покликанням https://youtu.be/ledKx_Rhjvg.

Матеріал надійшов до редакції 13.06.2023.

¹ Українська географія у викликах війни : Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 08-09 червня 2023 р / За ред. І.О. Пилипенка, Д.С. Мальчикової. Херсон : Херсонський державний університет, 2023. 104 с.